

2. Juozas Jurginis žemės apie ūkio produktų paklausos išaugimą ir palivarkų steigimą

XVI a. antroje pusėje, kada didžiojo kunigaikščio ir stambiujų dvarininkų žemėse buvo vykdoma valakų reforma, paklausa žemės ūkio produktams labai padidėjo. Grūdų eksportas iš Lietuvos pakilo.

Kapitalistinių santykių plitimas kai kuriose Vakarų Europos šalyse — Anglijoje, Prancūzijoje, Olandijoje vis labiau rišo Lietuvos žemės ūkį su tų šalių rinka. Olandija, Švedija, Anglija pirko grūdus, kanapių pluoštą, galvijus, mėsą ir kitus žemės ūkio produktus. Didysis kunigaikštis jau 1547 m. nuostatuose dvarų varytojams buvo įsakęs atliekamus dvarų derliaus grūdus gabenti į Karaliaučių ar į Gdanską arba parduoti juos vietos turguose. Į užsienį gabenti grūdus ėmė ir dvarininkai. 1616 m. Gdanske už grūdus buvo mokama dvigubai brangiau negu Lietuvoje. Tai skatino išvežti grūdus. [...]

Nors, vykdant Valakų reformą, didžiojo kunigaikščio žemėse nebuvo įsteigta naujų dvarų, tačiau įstatyme palivarkų steigimo idėja buvo aiškiai išdėstyta. Tik ten, kur žemė menka, buvo įsakyta dvaro žemę išdalyti valstiečiams. Didžiojo kunigaikščio 1569 m. instrukcijoje revizoriams, siunčiamiems tikrinti didžiojo kunigaikščio valsčių Žemaitijoje, įsakoma, kur tik galima, steigti naujus palivarkus, imti į lažo darbus valstiečius, sumažinant jiems už tai po 6 grašius piniginių prievolių. Be to, įsakoma įrengti, kur galima, naujus tvenkinius, malūnus, lentpiūves, veliušius, kad kiekvienas dvaras duotų daugiau pajamų.

Palivarkų steigimu rūpinosi ir didžiojo kunigaikščio dvarų valdytojai, kuriems už dvaro ūkio vedimą buvo skiriama trečioji derliaus dalis. [...]

Be to, už didžiojo kunigaikščio dvaro ūkio tvarkymą valdytojams buvo atsilyginama ne visada derliaus trečdaliu, o duodami keli valstiečių kaimai ir leidžiama įsisteigti palivarką, reikalaujant iš tų valstiečių lažo. Ypač daug palivarkų buvo įsteigta XVII a. pradžioje.

Juozas Jurginis, *Baudžiavos įsigalėjimas Lietuvoje*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1962, p. 288–289.